

PERSONALITATEA LUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ ȘI ÎN CEA STRĂINĂ

Andrei GORBĂNESCU

Facultatea de Teologie
„Sfântul Andrei Șaguna” Sibiu

Motto „Multe și vrednice de auzit sunt faptele
ce s-au întâmplat în zilele domniei lui
Constantin-vodă Brâncoveanu, care
mă voi nevoi a le scrie cît voi putea”
(*Cronicarul Anonim*).

Abstract: Constantin Brancoveanu is one of the great emblems of national history and dignity. He was the ruler of the Wallachia for 26 years. His personality was a reference in his time. He was a ruler with a strong faith, a family member, a good diplomat and not least a great patriot, loving his country and nation. He was a diplomatic leader and maintained good relations with the neighboring countries. Constantin Brancoveanu was a true supporter of Romanian culture. As a father, he offered his children the example of love and dedication for their fellow citizens. His sacrifice for the country and for the Orthodox faith placed him among the martyrs who kept the faith and love alive.

Keywords: *dignity, country, Christianity, martyrdom*

Constantin Brâncoveanu - emblemă națională

Suntem un popor creștin cu rădăcinile adânc ancorate în istorie și cu un trecut zbcuciat. De-a lungul timpului am apărat acest pământ impregnat de moaște ale sfinților cu prețul vieții. Istoria acestui popor greu încercat este ca un ecou ce strigă peste timp și pomenește fiecare nume ce este scris în cartea de aur a neamului. Ea nu se vrea a fi doar o cronologie a evenimentelor, care rămân consemnate în cronici și uitate într-un colț prăfuit, ci un arc peste timp pentru generațiile viitoare. Pentru cei care vor să o cunoască, istoria este ca o graniță între două lumi, epoci, civilizații care se întrepătrund armonios. În acest sens, domnia Brâncovenilor reprezintă un moment care ne dezvăluie vocația noastră istorică de neam ce dă cu vrednicie mărturie despre dreapta credință și despre adevăratele valoricreștine.

Constantin Brâncoveanu s-a născut în anul 1654 într-o veche familie boierească. Era fiul lui Matei (Papa Brâncoveanu) și al Stancăi, sora domnitorului Șerban Cantacuzino.¹ Voievodul își are originile din neamul vechi al

¹ D. Xenopol, *Istoria românilor în Dacia traiană*, vol. VIII, ed. a III-a, Editura Cartea Românească, București 1929, p. 63.

Brâncovenilor. După tată, domnitorul, se trăgea din neamul lui Matei Basarab deoarece bunicul său (Preda Brâncoveanu-Postelnicul) ocupa cea mai înaltă dregătorie - mare logofăt. Boierul Preda era cel mai bogat om din Oltenia, renumele mergându-i până la Constantinopol, unde făcea negoț cu animale și bunuri. Datorită acestei genealogii Constantin Brâncoveanu se considera a fi un descendent al Basarabilor. Acest lucru este confirmat și de către istoricul britanic Robert Seton-Watson: „A asociat toată influența rudelor sale fanariote cu acel prestigiu legat încă de sângele vechii dinastii a Basarabilor din care descindea mama sa (...)”².

A moștenit și a sporit o avere considerabilă, care consta din proprietăți, imobile și sume de bani depuse în băncile din străinătate. Soarta i-a fost însă potrivnică vrednicului voievod deoarece la vârsta de un an, rămâne orfan de tată, părintele său fiind ucis în cadrul unei crude răscoale a seimenilor și dorobanților (1655). Aceștia erau niște slujitori militari, mulți de neam străin, ai domnitorului Țării Românești. În ambuscada care s-a creat, Constantin a fost salvat de o țigancă pe nume Zanfira, care și-a sacrificat copilul pentru a-l salva. Aceasta avea un fiu la fel de oacheș și a mințind spunând că cel de viță nobilă era de fapt un țigan oarecare.³ Domnitorul a crescut sub îngrijirea rudelor sale dinspre mama (Stanca Cantacuzino) și mai ales a unchiului său postelnicul Constantin, care i-a îndrumat primii pași în cariera politică. Ca tânăr boier, deținător al unei educații alese, și-a îmbogățit cultura cu limbile greacă, latină, slavonă și turcă pe care le vorbea fluent. Sub domnia unchiului său, Șerban Cantacuzino, a urcat treptele înaltelor dregătorii până la aceea de mare logofăt și ispravnic al scaunului țării. Familia Brâncoveanu, purtând același numele ca și moșia de baștină, a început să se impună pe plan politic, militar și diplomatic de pe vremea lui Mihai Viteazu, când membri ai ei erau prezenți în Divanul țării, pe câmpuri de luptă și în misiuni diplomatice.⁴ Cu siguranță vița nobilă din care se trăgea, și-a pus amprenta asupra personalității viitorul domn al Țării Românești. În timpul în care a domnit, Țara Românească a cunoscut o lungă perioadă de pace, de înflorire culturală și de dezvoltare a vieții spirituale.

Conform surselor istorice, luat viața în piept de la o vârstă fragedă, dar lucrul acesta nu l-a împiedicat să își formeze o cultură și să se deprindă cu slujirea domnească. Domnitorul Șerban Cantacuzino a fost acela care i-a fost alături și l-a inițiat în această mare demnitate ce i-o hărăzise Dumnezeu. Deși nu râvnea la ea, a fost ales pentru a purta aceasta distincție „Deci boierimea și cu alții (...), făcură sfat și aleseră dintre dânșii un boier anume jupân Constantin Brâncoveanu, marele logofăt, de-l ridicară să le fie domn...Și îndată-l duseseră în sfânta mitropolie cu mare cinste, luându-l de mână părintele Theodosie mitropolitul. Și i-au citit deasupra capului molitvele de domnie patriarhul Dionisie și l-au blagoslovit. Și așa ieșind de acolo, l-au pus în scaun domnesc, mergând toată boierimea de i-au sărutat mâna.”⁵

² R.W. Seton-Watson, *A History of Roumanians, from Roman times to the complectics of unity*, Cambridge, 1934, p. 90.

³ Sebastian, Episcopul Slatinei și Romanașilor, *Leagănul Sfântului Constantin Brâncoveanu* în Ziarul Lumina, nr. 39 (461), anul X, p. 2.

⁴ Șerban, Constantin, *Constantin Brâncoveanu*, Editura Tineretului, București, 1969.

⁵ *Letopisețul Cantazinesc*, 1688, p. 45.

Vremurile erau destul de tulburi. Boierii se temeau de faptul că turcii puteau numi oricând un domn străin și de aceia se luptau să rămână în scaun un domn de neam român „că străin nu pohtim ci am avut mai înainte străin și multă pagubă au făcut țării”⁶ Ceremonia înscăunării sale a fost una factuoasă, mitropolitul l-a încins cu sabia, i-a pus cuca pe cap și l-a îmbrăcat cu hlamidă domnească. Istoricul Nicolae Iorga afirma despre acest eveniment că a fost „osândit să nu facă politica armelor, ci marea politică a culturii cea mai mare.”⁷ Într-o pisanie a ctitoriilor sale spunea „domnia mea aceasta nu fi pohtit că de nici unele lipsă n-am fost, ci ca un domn eram la casa mea... și pentru ca să vină nișcari străini domni asupra țării și a săracilor să-i necăjească fără milă și să pustiască țara, pentru aceia am luat domnia mea jugul acesta asupra domniei mele.”⁸

Viața și-a urmat cursul firesc și acesta s-a însoțit legiuit cu doamna Marica, nepoata domnitorului Antonie de la Popești. Dumnezeu i-a binecuvântat cu nu mai puțin de unsprezece copii: șapte fiice (Stanca, Maria, Ilina, Safta, Ancuța, Bălașa, Smaranda) și patru feciori (Constantin, Ștefan, Radu și Matei).⁹ Această frumoasă și binecuvântată familie a fost un model pentru oamenii acelei epoci și o mărturisire vie a trăirii în Hristos. Constantin Brâncoveanu fiind capul familiei a știut mereu să mențină pacea și bunăstarea. Prin blândețea și trăirea sa creștină, a fost demn de onoarea ce i s-a dat ca râvnitor și martir a Lui Hristos. Ajuns în postura de a conduce destinul unei națiuni, Constantin Brâncoveanu este conștient de faptul că pentru a face cât mai vizibil și mai apreciat ținutul Țării Românești nu este necesar a se recurge la violență și vărsare de sânge. Reședința sa domnească era la București, dar domnitorul își petrecea 6-7 luni pe an la țară, adică la Târgoviște, chiar dacă boierii nu vedeau lucrul acesta cu ochi buni din cauza cheltuielilor. Aceasta s-a dovedit a fi o tactică a domnitorului deoarece ținuturile erau mai aproape de munți și mai departe de mare. Încă un dezavantaj pentru otomani la atacul Țărilor Române. Dovedind tact și pricepere, a făcut ca activitatea diplomatică să se extindă și în cele mai importante zone ale Europei. Dată fiind poziționarea geografică a Țării Românești, putem sesiza cu ușurință legăturile ce se realizau între Viena, Constantinopol, Rusia și Europa Centrală.

El s-a menținut în scaunul Țării Românești aproape 26 de ani - stabilitate nemaiîntâlnită din vremea lui Matei Basarab - datorită cumpătării, chibzuinței și rolului în care a înțeles să-și îndeplinească menirea de promotor al idealului de independenta a patriei. Perioada sa de domnie a fost una de mare restrîște și tulburări, dar nimeni și nimic nu l-a împiedicat pe domnitorul vrednic de pomenire să-și împlinească menirea. După cum a relevat atât de inspirat Nicolae Iorga, cu peste șapte decenii în urmă, „Brâncoveanu a izbutit să păstreze nu numai Țara Românească, ci întreaga noastră națiune, ca trup politic, ca suflet românesc, timp de

⁶ De Girardin către rege din 6 Decembrie, 1688, document supliment 1, p. 273.

⁷ George Crasnean, *Altfel despre Hurezi și Sfinții Brâncoveni*, în *Lumea Credinței*, nr.87, septembrie 2014.

⁸ Ibidem, p. 6.

⁹ Ibidem, p. 7.

mai bine de un sfert de veac.”¹⁰ În persoana lui Constantin Brâncoveanu care căpătase statutul de emblemă națională datorită acțiunilor sale din Moldova și Țara Românească, Nicolae Ioarga a văzut și a dorit să accentueze importanța și inestimabila valoare a acestui martir al neamului. Acesta aduce un elogiu domnitorului atunci când într-una din operele sale îl consideră ca fiind un om cu o personalitate puternică și cu o prudență excesivă: „Cel mai strălucit tip al acestei societăți noi pașnică și supusă, dominată de o prudență excesivă când era vorba de a lua o hotărâre, târăgânind, negociind, revenind asupra hotărârilor până în cel din urmă moment (...) Constantin Brâncoveanu a cărui domnie de un sfert de veac lasă să se vădească toate fețele personalității lui superbe și toate năzuințele variate care putea să se recunoască în el.”¹¹

Constantin Brâncoveanu - bun diplomat

A fost un mare dregător și foarte bun diplomat. Lucrul acesta se vede din faptul că a fost trimis de domnul Gheorghe Duca la Brașov, ca să îi convingă pe boierii refugiați acolo să se întoarcă în țară. Din delegație făceau parte și bunica sa maternă, Iilina (văduva postelnicului), și Pârvu Cantacuzino.¹² După lungi negocieri, între timp alăturându-li-se și Stanca Brâncoveanu, misiunea încredințată a fost împlinită cu succes. Doi ani mai târziu, domnul a fost solicitat de turci să participe la asediul Cehrinului, iar tânărul Brâncoveanu, care menținu-se relații bune cu Curtea domnească, a însoțit mica oaste.¹³ Anul 1681 îl găsea la Constantinopol, unde purta discuții în numele unchiului său cu Ladislau Csăki și Cristofor Pasko, dușmanii domnului transilvănean Mihai Apafi, cei doi asumându-și prin semnătură ca după răsturnarea lui Apafi să restabilească în Transilvania legea românească (adică religia ortodoxă) și să îl repună în funcție pe mitropolitul Sava Brancovici, persecutat și întemnițat de către calviniști pentru că nu voise să renunțe la ortodoxie.

Înțelegând tendințele politicii de expansiune a marilor puteri, Constantin Brâncoveanu analiza întotdeauna situația și condiționa aplicarea tratatului, convins fiind că Imperiul Otoman mai dispune încă de o însemnată forță.¹⁴ Într-o conjunctură internațională foarte complicată a reușit să asigure Țării Românești statutul de demnitate politică și să oblige Poarta otomană să respecte vechile tratate. Pe de altă parte, pentru marile puteri creștine care erau în conflict cu turcii a lăsat să se înțeleagă faptul că preocuparea lui de a se desprinde de încorsetarea otomană nu va însemna acceptarea știrbirii drepturilor suverane ale țării de către o altă forță politică. Nu se pripea niciodată în luarea deciziilor și se folosea mereu de chibzuința cu care era înzestrat. Acestea erau armele sale în diplomație.

¹⁰ Ibidem 1, p. 65.

¹¹ Nicolae Iorga, *Istoria românilor și a civilizației lor*, București, 1930, p. 191.

¹² Ionescu, Ștefan; Panait, I, *Constantin Vodă Brâncoveanu: Viața. Domnia. Epoca*, București, Editura Științifică, 1969, p 134.

¹³ Ibidem 13, p. 135.

¹⁴ Tahsin Gemil, *Considerations sur les rapports politiques roumano-otomane au XVII-esiecle*, în *Revue Roumaine d'Historie*, XV, 1976, nr. 4, p 665.

Anumite date culese din arhivele de la Viena, mai ales de la Kriegsarchiv, aceste documente - deși au valoare inegală- aduc știri prețioase despre raporturile voievodului român cu imperialii în perioada 1714-1768. Faptul că domnitorul Constantin Brâncoveanu nu s-a alăturat puterilor creștine a fost determinat de două cauze importante: poziția geografică a Țării Românești și convingerea domnitorului că puterea otomană încă mai însemna un pericol. Prima cauză se referea la faptul că Țara Românească în acea vreme se afla între turci, tătari, germani, deschisă și fără apărare din toate părțile, neavând alt adăpost decât munții și pădurile.¹⁵ Situația era destul de dramatică și datorită faptului că forța militară de care dispunea domnitorul era neînsemnată. În aceste condiții o alăturare cu imperialii ar fi provocat mari pagube țării deoarece puterea otomană s-ar fi răzvrătit. Cea de a doua cauză se referea la faptul că turcii încă mai reprezentau un real pericol și puteau oricând să se răzvrătească.

Brâncoveanu a înțeles că trebuie să-și alcătuiască o proprie cancelarie activă și eficientă cu dieci pentru limbile latină, italiană, rusă, turcă, maghiară și polonă în care să opereze cu cifru și să fie înconjurat cu secretari ce știau să-și facă treaba fără ca domnitorul să le atragă atenția. Astfel a fost întreținută o corespondență activă și în folosul țării nu numai cu suveranii vremii (împărații de la Viena, țarul Rusiei, regele Franței și al Poloniei), dar și cu oameni de stat și generali imperiali, poloni și țariști, ambasadori ai marilor puteri la Constantinopol, suveranul pontif, cardinali, înalți ierarhi ai bisericii Răsăritului și cărturari greci.¹⁶ Din cele 282 de scrisori - identificate până în prezent - trimise de Brâncoveanu diferiților destinatari, mai mult de jumătate, adică 170 au un caracter politic și diplomatic. Lucrul acesta atestă faptul că a fost domnitorul cu cea mai bogată activitate diplomatică, depășindu-l chiar și pe Mihai Viteazul de la care se cunosc 240 de astfel de misive.

15 dintre aceste scrisori au fost adresate ambasadorului Angliei la Poartă în anii 1694-1701, generalul Henry-Williams Paget, care s-a distins ca mediator al păcii de la Karlowitz.¹⁷ Această corespondență se păstrează la Universitatea din Londra, dar Paul Cernovodeanu a făcut o prezentare minuțioasă a acestei arhive și astfel am putut afla și noi românii, calitățile diplomatice deosebite ale vrednicului domnitor.

Totodată, Brâncoveanu a întreținut la Curtea din București, oraș devenit cel mai activ centru diplomatic cu vederile ațintite în special spre Viena, Constantinopol, Moscova și Varșovia, o vastă rețea de agenți și emisari, recrutați în majoritate dintre cărturari, comercianți și clerici transilvani, sud dunăreni sau levantini, pe care i-a trimis în diferite misiuni în capitalele Europei.

După anul 1703 Brâncoveanu a fost nevoit să desfășoare iar un joc diplomatic complicat între austrieci și otomani a căror dorință de revanșă îi împingea în război. În mare taină îi informa pe austrieci de intențiile turcilor, iar despre aceștia spunea

¹⁵ Constantin Giurăscu, Nicolae Dobrescu, *Documente și registre privitoare la Constantin Brâncoveanu*, București, 1907, p. 74.

¹⁶ Paul Cernovodeanu, *Din corespondența diplomatică a lui Constantin Brâncoveanu* în. *Revista arhivelor*, vol XLVII, nr 1, 1985, p 78-80.

¹⁷ Idem 17, *Arhiva diplomatică a lordului Wuilliam Paget (1637-1713)*, *Revista arhivelor*, 51, 1975, p. 80.

porții că-i cotropesc țara. Astel obținea din partea Porții îngăduința de ai ține departe de maghiari și de a nu-i lasă pe românii din Transilvania să sufere prea mult. În aceeași direcție, a ajutat pe curuții răzvrățiți din Ungaria și Transilvania - adăpostindu-i în principat și asigurându-le pe cât a putut aprovizionarea cu asentimentul otomanilor - dar în același timp și-a menținut în taină legăturile cu Viena, informând pe imperiali asupra situației de la Poartă și ținându-i la curent cu intențiile turcilor. Prudența voievodului muntean s-a arătat și de data aceasta foarte inspirată deoarece înnăbușirea răscoalei curuților de către austrieci în 1711 le-a oferit acestora posibilitatea de a-și pregăti riposta împotriva otomanilor. Pe de altă parte stabiile liniștea în țară pentru că turcii erau ineresăți să-și primească tributul și nici nu bănuiau faptul că prin tactul său Brâncoveanu îi ținea departe de țara sa.

Nemții aveau obiceiul de a distruge tot în calea lor. Nici Țara Româneacă nu a scăpat de lucrul acesta. „Nemții intrând în Muntenia, se întind din munți până la Argeș cu pradă și jaf, sparg pivnițele boierilor, mănâncă, beau, risipesc și strică, dezbracă oamenii unde-i găesc și fac și multe alte răutăți”.¹⁸ Calitățile sale de bun diplomat l-au făcut să înțeleagă pe deplin problemele și să se debaraseze de nemți. Lucrul acesta nu era ușor deoarece dacă i-ar fi alungat din țară, ar fi deschis calea turcilor și a tătarilor. Cea mai bună metodă de aplanare a conflictului a fost dialogul și diplomația. Mai târziu când nemții au început să câștige teritorii a ales să se alieze cu ei pentru a apăra religia și neamul de invazia otomană. Aceste oscilații ale politicii sale precum și ascensiunile în domeniul diplomației se datoresc unchiului său, Constantin Stolnicul, cel pe care domnitorul îl aprecia ca pe părintele său. S-a dovedit că era cel mai înțelept dintre boieri și sfaturile sale erau mereu luate în seamă de domn. Darul de vorbi și de a fi diplomat în unele situații, l-a catalogat pe Brâncoveanu în rândul celor mai buni diplomați ai poporului român.

Timpurile în care a domnit i-au impus o politică de echilibru. Balanța nu putea fi înclinată prea mult spre îndatoririle stricte către turci pentru că ar fi pierdut țara, dacă ar fi înclinat mai mult spre nemți, ar fi pierdut domnia și viața din parte turcilor. La sfârșitul anului 1692, Brâncoveanu era în bune relații și cu nemții și cu turcii deoarece unora le făcea slujbe eminente, iar pe alții îi hrănea cu bani și aur. Dumnezeu a fost alături de el și l-a luminat să ducă o politica în favoarea tuturor dar în final să câștige țara.

Ca om politic, Constantin Brâncoveanu a strălucit ca o stea în negura epocii sale. Minte sa ageră și diplomația l-a făcut să fie recunoscut de Poartă atât de mulți ani. Vremurile erau grele și tulburi. Turcii purtau războaie costisitoare care ar fi trebuit să dăuneze mult țărilor române. Tronul Moldovei era perindat de diferiți domnitori și stăpâna neliniștea, doar iscusința domnitorului munteana făcut să domnească pacea. A fost ca o trestie și ca o mlădiță în fața marilor puteri, dar a stat drept atunci când țara l-a chemat și nu a cutezat a se dărui întru totul intereselor sale.

Interesante sunt și reacțiile de bucurie la căderea unui demnitar otoman celebru pentru lăcomia lui sau pedepsirea celor crescuți în legea bacșișului. Bucuria era adâncă în suflet și palidă la vedere, evidențiind tacit tactul domnitorului. Intențiile

¹⁸ Neculce în *Letopisețe*, II, p. 262.

și chiar realizările culturale au fost consemnate pentru a „nemuri domnitorul”¹⁹ ce și-a împodobit viața cu faptele bune, urmând pilda lui Constantin cel Mare și a lui Iustinian.

Sfertul de secol al domniei lui Constantin Brâncoveanu a fost o epocă de renaștere în care moștenirea bizantină se interfera cu influența barocului, prevalând influența italiană. A dus o politică de echilibru într-o vreme de metamorfoze politice internaționale. El a încercat să păstreze autonomia țării năzuind la eliberarea ei. A înțeles competiția marilor puteri și cu deosebire politică expansionistă austriacă în lumina experienței din Transilvania.

Brâncoveanu - ziditor de cultură ortodoxă

Anii domniei lui Brâncoveanu au fost marcați de un progres economic și cultural-artistic, de inițiative de modernizare a aparatului statal, de reformare a sistemului fiscal. A organizat cancelaria statului în vederea întreținerii raporturilor cu puterile străine, constatându-se prezența unui aparat specializat. Epoca brâncovenească s-a deschis influențelor occidentale, care au început să prevaleze asupra celor orientale. Astfel s-a creat o sinteză originală națională, prin aportul tradiției răsăritene și a celei occidentale.²⁰ Cultura și viața artistică din vremea domniei lui Brâncoveanu, exprimă într-o epocă de metamorfoze în geografia politică răsăriteană, propria identitate a țării. A strâns la curtea sa un grup al iubitorilor de carte atât români cât și străini care a încercat să revoluționeze limba și cultura de până atunci. Totodată domnitorul s-a îngrijit de dezvoltarea școlii atât cea superioară cât și cea elementară.

Legat de lucrul acesta se știe că în legăturile sale cu lordul Paget, s-a pus în discuție o problemă nouă care a strâns și mai mult relațiile dintre Țara Românească și Anglia. Aceasta era de ordin cultural și nu politic. Un dascăl emerit al acelor vremuri, Sevastos Kyminitis, s-a strămutat la București, iar domnitorul român încă de la începutul domniei sale a căutat să-și înzestreze țara cu un așezământ școlar mai bine organizat decât ce era până atunci. Astfel a luat ființă Academia Domnească din București. Ca domn erudit, și-a dat seama că modernizarea statului și a societății românești depinde în mare măsură de această instituție de învățământ. Tocmai de aceea a finanțat-o permanent și a susținut întreținerea ei. Pe de altă parte a trimis un număr mare de tineri la studii pentru a se perfecționa și a ajunge la curtea sa erudiți în treburile țării. Distinsul ambasador, care era un om de mare cultură, a mediat cu Brâncoveanu faptul că tinerii noștri pot învăța în Anglia. Astfel era un câștig și pentru noi și pentru ei. Pentru domnitor aceste legături și corespondențe cu lordul Paget au fost importante și pentru faptul că i-a oferit posibilitatea de a-și afirma identitatea spirituală a sa și a poporului său.

¹⁹ Alexandru Odobescu, *Însemnările de taină*, publicate în *Revista română*, în 1861, text reluat în *Opere*, vol II Editura Academiei, 1967, p. 90.

²⁰ Mihai Bărbulescu, Denis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Corint, București, 2007, p. 223.

Tipăriturile din timpul domniei sale spun multe despre carecterul și personalitatea sa. Vechiul și Noul Testament a fraților Greceanu a început a fi tipărită în anul 1688 dar s-a terminat câțiva ani mai târziu sub domnia lui Brâncoveanu. Este o carte fumos realizată, pe hârtie de calitate, cu marginea lată și cu coperti realizate deosebit. De aici se vede aplecarea domnitorului către estetic și fumos. În anul 1691 Radu Greceanu dă la iveală o frumoasă carte lucrată de el împreună cu fratele Șerban și sub supravegherea lui Constantin Cantacuzino Stolnicul. Aceasta se chema Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur, „întăritoriu săborniceștii și apostoleștii a Răsăritului Besearici și adevăratei pravoslavniciei credințe îndireptătoriu, a fost prefăcută pe înțelesul tuturor ca să poată fieștecare Rumân ce și cu puțină învățătură ar avea, să înțeleagă.”²¹

Încet limba slavonă se voia a fi înlocuită în biserică de cea grecească. Așa se face că domnitorul a îngăduit la curtea sa tipărirea cărților chiar de călugări veniți de peste hotare cum este exemplul lui Antim, fost rob al turcilor. Del Chiaro spunea despre el că a fost un om plin de daruri, un om care cunoștea pictura, sculptura, caligrafia, limbile străine dar și limba română pe care a îmbogățit-o cu trăirile sale duhovnicești. Acesta a fost citit imediat de domn ca fiind om de cultură de vreme ce pe cheltuiala sa a tipărit mai multe cărți de cult pentru biserici dar și altele de învățătură. Printre ele amintim Pareneticele Împăratului Vasile Macedoneanul către fiul său Leon, Manualul lui Cariofil care răspundea la unele întrebări de natură teologică a stolnicului Cantacuzino, Panegiricul Sfântului Constantin, alcătuit de predicatorul curții, Gheorghe Maiota. Străinul Antim publică o frumoasă Evanghelie greco-românească „după greceasca Bisericii orânduială așezată”²², în prefața căreia spune: „Spre aceștia căutând cu tot sufletul și inima prin trudă și osteneală, nu puțină, m-am atins de acest folositor de suflet lucru, al cărui întâi cea lui Dumnezeu plăcută voință și aflare și cheltuială au fost a preluminatului și pravoslavnicului creștin și mare cuviințatului domn și oblăduitor a toată vestita blagocestiva Ungrovlahie Ioan Constantin Basarab Voievod, iar tipărită de mine, prea micul între ieromonahi, Antim din Iveria.”²³ Parte grecească e menită a fi folosită la slujbă, partea românească e făcută ca „și în casele voastre cu cetania ei adese să vă îndeletniciți.”²⁴

În anul 1694 a îngăduit ca Antim să tipărească o Psaltire românească pe care acesta a dedicat-o în întregime domnitorului în semn de aleasă mulțumire „Blagocestivului, prealuminatului și preaslăvitului domn și oblăduitor a toată pravoslavnicia Țară Romnescă, Bunului și Creștinului Ioan Constantin Basarab Voievod și al mieu de binefăcătoriu și milostiv stăpân, cu plecăciune metanie făcând, de la Dumnezeu toată buna fericire poftesc.”²⁵ Din aceste frumoase cuvinte ale acelor vremuri când limba română prindea contur, se vede apreciera pe care Antim o avea

²¹ Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, București, 1932, p. 8.

²² Ibidem 22, p. 9.

²³ Diac. George Aniculaie, *Mitropolitul și Domnul, ziditori de cultură ortodoxă*, în Ziarul Lumina de duminică nr 38 (460), anul 2014, p. 6.

²⁴ Ibidem 23, p. 11.

²⁵ Ibidem 25, p.12.

față de binefăcătorul domn. El a recunoscut în domnitorul Constantin Brâncoveanu un binecuvântat și luminat de Dumnezeu păstor, conducător al neamului creștinesc.

În strădania sa de a apăra cultura românească și de a da aripi limbii române, Brâncoveanu l-a susținut pe ieromonahul Antim în lucrarea sa misionară văzându-i dăruirea și strădania de a scoate de sub tipar cărți folositoare neamului românesc. Așa se face că în anul 1709 Antim Ivireanul scrie de mână un document uriaș: Chipurile Vechiului și Noului Testament adică „Obrazele sau persoanele oamenilor celor vestiți ce se află în Sfânta Scriptură, în Biblie și în Evanghelie și în adunare, pe scurt istoriile celor care s-au întâmplat pe vremea lor.”²⁶ În prefața acestui manuscris pe care Antim îl dăruiește domnitorului la 1 iulie 1701, se găsește o dedicație versificată deosebit de frumoasă: „De la aceștia, de la toți luă asemănare și iubitorul de Hristos credință tare/ Preluminatul Constantindin viță basarabă, stăpânul Țării Românești, mulți ani să aibă/Care la sine adună florile bunătății și cu credința defaimă căile strămbătății”²⁷ Minunate sunt versurile aceste, mai ales că izvorăsc din inima unui iubitor de carte.

Dintre cărțile dedicate strict cultului pe care slăvitul domnitor a îngăduit să fie tipărite în timpul domniei sale amintim: Octoihul, Triodul, Penticostarul, toate tipărite cu cheltuiala unui fost egumen al Lavrei celei Mari din Athos, Galaction Vitalis și îngrijite de un Panaioti din Sinope. În prefața Octoihului este o lămurire ce spune că s-a tipărit această carte pentru ca „să poată ciata bisericească și copiii creștinilor carii să nevoescu la învățătura Sfintei Scripturi să o câștige pre lesne și să o citească, nu numai în școale și în casele sale, ci și în sfintele bisearici, spre lauda prea-slăvitului Dumnezeu.”²⁸

Tot din bunăvoința domnitorului se tipărește pentru folosul sufletesc a poporului român greu încercat în aceste vremuri, o Învățătură dogmatică a Bisericii Răsăritene, tratând despre Sfânta Împărtășanie și sfințenia Fecioarei Maria. Ca o jertfă a domnitorului pentru mărirea numelui său, a fost tipărită o Liturghie greco-arabă, dedicată preoților sirieni care nu știau decât grecește, o Psaltire arabă și Liturghia georgiană. Nevoile poporului erau multe așa că domnitorul a orânduit a se tipări la Bauzău o Psaltire pentru a fi învățată pe de rost „pre limba cea obicinuită a să citi prin besearicile rumânești, sloveneasca, fiind și lipsă de aciasta pre la besearici”²⁹

George Ivașcu afirma pe drept cuvânt că „În cei 26 de ani de domnie, Brâncoveanu face fugura unui Ludovic al XIV –lea la Dunărea de Jos, dând culturii din Țara Românească cea mai mare strălucire din istoria ei și asigurându-i cea mai întinsă iradiere în lumea răsăriteană”³⁰

²⁶ Ibidem 26, p. 13.

²⁷ Ibidem 27, p. 13.

²⁸ Ibidem 28, p. 14.

²⁹ Ibidem 29, p. 15.

³⁰ George Ivașcu, *Istoria literaturii române, vol I*, Editura București, 1969, p. 222.

Brâncoveanu - domn evlavios și râvnitor de cele sfinte

Dragostea pentru Hristos este ilustrată și de solemnitatea cu care participa la evenimentele din viața bisericii. De exemplu în ziua de Bobotează când se sfințeau apele, domnitorul participa afară la slujbă pe un tron cu două trepte. Acesta era din lemn, cu dantelării sculptate artistic, îmbrăcat în catifea roșie cu franjuri de aur și bătut cu ținte mari de argint aurit. Toate acestea nu evidențiază fastul, ci bunul gust și evlavia domnitorului către cele sfinte. În semn de smerenie săruta mâna mitropolitului, facea semnul Sfintei Cruci mare, apoi după sfințirea apei dădea poruncă a se slobozi 12 salve de tun în cinstea Sfinților Apostoli. La Postul Mare când se spovedea, plătea duhovnicului său, respectiv Arhiepiscopului Nisis, mitropolit al Ungrovlahiei, suma de 2000 de galbeni. În Joia Mare arăta față de boierii săi o atitudine deosebită, îi ierta chiar și pe cei care îl supărau mai tare în cursul anului. Când venea duminica Paștelui, pregătirile erau toi - credincioșii primeau lumânări pe care însuși domnitorul le oferea ca jertă din mila sa. Era nelipsit de la slujbă, treburile curții nu primau niciodată când era vorba de biserică. Obișnuia să respecte în totalitate bunele rânduieli, așa că săruta mâna mitropolitului când acesta îl binecuvânta sau îi întindea Sfânta Cruce, iar acesta îi întorcea sărutul pe frunte. Prin exemplul său de bun creștin, îi face și pe boieri să se lepede de mândrie și să se plece smeriți în fața sfințelor icoane și a rânduielilor bisericești.

Brâncoveanu - ctitor și chivernisitor de lăcașuri sfinte

Ca domn creștin, a purtat de grijă lavrelor străine ale mănăstirilor grecești și a ridicat în țară mai multe lăcașuri de închinare. Așa a înțeles el că trebuie să se facă plăcut în fața lui Dumnezeu pentru că faptele bune sunt casele „multe din temelii ai rădicat fără de cele ce cu mile ai întărit, altele cu ziduri ai înnoit și ai întemeiat cât poci zice că mai nici o mănăstire domnească n-au rămas neîntărită de mila măriei tale. Și nu numai aicea în țară, ci și pentr-alte țări strine” școlile „școale de învățături elenești și slavonești, măria ta ai făcut” cărțile „tălmăcite dupre limba elinească pe limba rumânească și pre limba grecească, foarte frumoase, care n-au mai fost înainte” adică un program ce și-a propus să dezvolte cultura și educația. Toate acestea le făcea „ca un iubitor dă a sa patrie ce era”³¹

În această privință semăna cu strămoșul său Neagoe Basarab, domn evlavios din care își trăgea spița după bunica sa. Cum era și firesc, nu s-a mulțumit doar cu renovarea, împodobirea sau cu înălțarea din nou a Mitropoliei din Tîrgoviște unde își îngroapă un ginere pe nume Scarlat Mavrocordat și o noră, Bălașa ci a dorit să lase urmașilor săi și o zestre vrednică de pomenire.

La îndemnul patriarhului Dositei Nottara, al Ierusalimului, domnitorul Constantin Brâncoveanu a ridicat primul lăcaș de închinare, numit Mănăstirea

³¹ Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod*, editată de A Ilieș, Editura Academiei, 1970, p. 50.

Hurezi sau a Hurezilor. Ctitoria domnească se află într-un loc singuratec, cu păduri dese prin muncelile Vâlcii, cu cele mai bune materiale și de cei mai vestiți meșteri. A fost începută în anul 1690 pe locul unei biserici vechi din secolul al XVI-lea și sfințită trei ani mai târziu, în anul 1693. La dorința domnitorului, la ea s-a mai lucrat și după aceea, lucrările fiindu-i încredințate unui egumen vrednic și râvnitor pe nume Ioan Arhimandritul.

Hurezul este tipul definitiv al arhitecturii religioase românești, alcătuită prin contopirea elementelor din Moldova cu cele din Țara Românească. Pridvorul este lucrat frumos, cu stâlpi împodobiți cu multe podoabe, biserica având formă de cruce și fiind destul de încăpătoare chiar dacă privită din exterior pare doar o bijuterie arhitectonică. Pronaosul este supralărgit cu un pridvor prevăzut cu coloane de piatră sculptate în torsadă, lucrat probabil de aceeași echipă de meșteri condusă de către Manea Vătavu. După ce petrarul Vucașin Caragea și lemnarul Istrate au isprăvit lucrările bisericii supravegheați îndeaproape de domnitor, a venit rândul zugrafului Pârvu Mutu să realizeze pictura. Așezământul cu hramul Sfântul Gheorghe Nou mai cuprindea pe lângă han, chilii cu cerdce răzimate pe stâlpi de o fumusețe aparte și paraclise răspândite prin desișul virgin al pădurii, un turn-clopotniță la intrare dotat cu un clopot turnat astfel încât să răsunе „Brân-co-van”³²

Sfințirea bisericii s-a făcut cu mare fast și a fost un moment de strălucire și de referință pentru tot poporul. Au fost prezenți ierarhi români dar și străini deoarece domnitorul a vrut să confere ceremoniei o strălucire imperială. Printre invitați sunt amintiți toți patriarhii din acea vreme ai Orientului și în mod special, Hrisant Nottara, patriarhul Ierusalimului, urmașul lui Dositei. Într-un prim moment, s-au întrunit toți ierarhii și au stabilit ziua sfințirii, respective 29 iunie 1707, în ziua prăznuirii Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Cronicile vremii vorbesc despre acest eveniment ca despre o filă importantă a unui popor creștin ce știe să-și respecte credința și neamul. Monumentalitatea slujbei, însemnătatea înaltelor personalități bisericesti care au oficiat-o, cântările ce s-au înălțat sub bolțile noii biserici, au dat evenimentului o încărcătură special duhovnicească. Toate erau făcute cu voia lui Dumnezeu și cu vrerea slăvitului domnitor care ridicase pentru el și pentru posteritate o biserică ce-i păstrează și astăzi amintirea neștirbită.

Demnitatea de bun gospodar este ilustrată de Brâncoveanu și prin faptul că a înzestrat Hureziul cu multe venituri, moșii schituri sub oblăduire și oameni de seamă care să drămluiască așa cum se cuvine aceste valori. Pentru aceasta domnitorul a cerut patriarhului din Constantinopol să înființeze încă o stavropighie pentru ca bunurile să nu fie înstrăinate niciodată.

Cunoscând situația românilor din Transilvania, Brâncoveanu a ajutat la ridicarea unei biserici cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril. Această ctitorie a fost ridicată pe locul uneia din timpul și cu stradania domnitorului Mihai Viteazu. Acesta, după victoria de la Șelimbăr, s-a dus la Ocna Sibiului după provizii de sare și acolo sătenii l-au rugat să-i sprijine la ridicarea unei biserici ca neamul lor să aibă

³² Alexandru Briciu, *Biserica Sfântul Gheorghe Nou, Hurezii Bucureștilor*, în Ziarul Lumina nr. 32 (454), anul X, 2014, p. 8.

dănuire peste secole. O invazie a turcilor distrugea ctitoria lui Mihai Viteazu și îi văduvea pe ocneni de biserică. Fără să rămână indiferent la necazul românilor, domnitorul i-a ajutat să-și ridice lăcașul. Într-o consemnare din 1697 a episcopului Ioan Roșu se povestește cum preotul Ioan a mers la domnitorul Constantin Brâncoveanu pentru a cere ajutor. A fost răsplătit cu suma de 1000 de fiorini ungurești și alte dării. Pe lângă daniile bănești, domnitorul a trimis meșteri munteni care au folosit arhitectura și planurile brâncovenești.

Ca orice ctitorie brâncovenească biserica a fost dotată cu multe obiecte de cult. Ca mărturie în acest sens stă o inscripție de pe un potir aflat astăzi la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia pe care este menționat anul și cel care a făcut dania și documente de la Biblioteca Academiei din Cluj în care se confirmă ctitoria și daniile familiei Brâncoveanu către acest locaș.³³ La acestea se adaugă pisania și un clopot împodobit cu semnătura domnitorului.

O altă filă de istorie a fost scrisă de slăvitul domnitor prin ctitoria sa de la Făgăraș. Voievozii munteni au păstrat ani de-a rândul titlul de „duce de Făgăraș”.³⁴ În virtutea acestui protectorat, slăvitul domnitor a ridicat prima biserică de zid din Făgăraș cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae. Românii făgărășeni vedeau în domnitor un mare sprijin pentru nevoia lor de a ridica o biserică, lucrul acesta reiese din petițiile trimise de ei la curtea domnitorului. Cronicarul Radu Greceanu consemnează geneza bisericii Sfântul Nicolae din Făgăraș: „Într-scest an, 1698, au trimis măriia-sa și pe Neagoe Pitariul Măjăscul în Țara Ardealului, la Făgăraș, de au isprăvit o biserică, care încă den trecutul an l-au trimis măriia-sa de o au început den temelie a o lucra cu cheltuiala mării-sale. Pentru că neavându creștinii de acolo biserică, trimis-au la măriia-sa cu multe rugăciuni ca să le facă o biserică și neapărându-să măriia-sa de un lucru dumnezeiesc ca acesta, stătut-au bucuros după rugăciunea lor și au trimis de au făcut biserică mare și frumoasă, întru pomenirea și cinstea celui mare făcător de minuni, Sfântului Nicolae Mirlicheischii.”³⁵

Locașul a fost construit de domnitor cu aceiași râvnă ca și celelalte ctitorii ale sale, neținându-se cont de faptul că era într-o țară străină. Pisania brâncovenească, în centrul căreia se află stema Țării Românești, arată că s-a început zidirea la 17 iunie 1697 și s-a încheiat în 30 septembrie 1698 „această sfântă și dumnezeiască biserică a Răsăritului Io Constandinu Brâncoveanu Basarabu Voievod domnul și oblăduitorul a toatei Țării Rumânești. În slava și lauda Preasfintei și necuprisei trei ipostasis și una ființă și întru cinstea sfântului și de ciudese făcătorului Nicolae episcopului Mirelechii a cărui și hramul iaste, den temelie cu toată cheltuiala sa o au ridicat și o au zidit la anul 1698, la al zecelea an al domniei sale.”³⁶

Purtarea de grilă a domnitorului pentru românii de peste munți nu s-a oprit la construirea bisericii, ctitorul asigurându-i o danie de 50 de taleri pe care preoții

³³ Ștefan Mărculeț, *Ctitoria brâncovenească din Ocna Sibiului*, în *Ziarul Lumina*, nr.41 (483), anul X, 2014, p. 3.

³⁴ Alexandru Briciu, *Ctitoria Brâncoveanului din Țara Făgărașului*, în *Ziarul Lumina*, nr. 38 (480), anul X. 2014, p. 3.

³⁵ *Ibidem*, p. 4.

³⁶ *Ibidem* 36.

urmau să-i ridice anual, în ziua Sfântului Mare Mucenic Dimitrie din venitul vămii domnești dintre Rucăr și Dragoslavele. Singura condiție era ca slujitorii să rămână „întru a Răsăritului Bisericii”.³⁷ Preocupat de păstrarea credinței creștine, domnitorul în sprijinul românilor din Transilvania a intervenit la Viena pentru a stopa prozelitismul. Astfel într-o scrisoare din 5 iulie 1701 Brâncoveanu îi asigura pe brașoveni că episcopul unit Atanasie Anghel „nu are voie să se împărtășească ca să facă silă oamenilor”.³⁸ Ca răspuns la cererea sa au fost emise două diplome la Viena la 12 septembrie și 12 decembrie care interziceau constrângerea românilor de a trece la Biserica Unită. Toate acestea erau rezultate ale demersurilor pe care domnitorul Constantin Brâncoveanu le-a făcut pentru apărarea românilor ortodocși de peste munți.

Constantin Brâncoveanu iubitor de frumos

Iubind frumosul, s-a preocupat îndeaproape de dotarea bisericilor cu podoabe și obiecte sfinte. Argintăria liturgică din perioada sa provenit în general din centrele meșteșugărești de la Brașov și Sibiu. Comenzile domnitorului vizau clopote, policandre, învelitori de Evanghelii, cruci, sfeșnice, vase de cult, ripide, candelă și cadelnite. Odată cu repararea, restaurarea sau refacerea unei mănăstiri, Brâncoveanu se îngrijea de zestrea de odore religioase, de veșminte de cărți și de țarini.

Având funcția de mare spătar, domnitorul înzestrează Mănăstirea Bistrișța în anul 1685 cu două anafornițe și două ripide lucrate de un meșter vestit al vremii, din Brașov. Mai târziu, comandă la același atelier, dar la alt meșter, pe nume Thomas Klosch, două sfeșnice mari și două candelă. Sfeșnicele poartă inscripții care atestă faptul că Brâncoveanu devenise logofăt și se îngrijea de zestrea lăcașurilor sfinte. Cu sfeșnice au fost dotate Mănăstirile Hurezi și Mănăstirea Dintr-un Lemn chiar dacă nu erau ctitoriile sale. Candelăle au fost donate mai târziu deoarece inscripția de pe ele atestă faptul că Brâncoveanu era deja domnitor. Nicolae Iorga menționează că în sîpetul de valori ale Mănăstirii Dintr-un Lemn s-a găsit o cruce nedantelată, un potir simplu și câteva candelă dantelate „răzimate pe lei cu o dezvoltare tradițională”³⁹ ce uimesc cu frumusețea lor.

Se spune că Mănăstirea Hurezi era cea mai dragă sufletului său și poate de aceea domnitorul i-a făcut ei cele mai multe și mai importante danii. În anii 1691-1692, pe când se construia biserica, domnitorul și soția sa alcătuiesc zestrea de odore: chivotul, două anafornițe, cățuia, două cruci ferecate, (din care una se află astăzi la Biserica Domnița Bălașa din București) două Evanghelii ferecate și două sfeșnice. Toate sunt lucrate într-un mod deosebit și dăruite din dragoste de frumos și de Dumnezeu. Cea mai impunătoare danie este chivotul care are o dimensiune impresionantă și care este lucrat în argint aurit și email policrom. Este piesa cea mai reprezentativă de acest fel în țara noastră, deși Iorga îl consideră „o imitație a bisericii

³⁷ Ibidem 37.

³⁸ Ibidem 38.

³⁹ Raluca Brodner, *Despre arginturile Sfântului Constantin Brâncoveanu* în Ziarul Lumina nr. 241 (2942), anul X, 2014, p. 5.

de la Argeș până și la păsările de pe acoperiș”.⁴⁰ Chivotul nu este marcat, iar majoritatea cercetărilor nu l-au atribuit vreunui atelier.

Cățuia de la Hurezi este atipică datorită tăviței și a mânerului inexistente și a sistemului de sprijin, cu cele trei picioare fixate pe suportul circular. Deși partea superioară păstrează elemente ale tipologiei secolelor anterioare, partea inferioară corespunde formal și în privința decorăției vaselor de mirodenii orientale, din secolul al XVIII-lea.

Ca piesă importantă, la Biserica Sfântul Gheorghe Nou din București, este o ferecătură de Evanghelie, lucrată de George May, care reproduce pe prima copertă Coborârea de la iad și cele 14 scene ale Patimilor. Pe ultima copertă a acestei ferecăături, datată la 1707, se află icoana Sfântului Gheorghe într-o reprezentare mai veche stând în picioare și binecuvântând.

O tratare cu adevărat științifică a epocii lui Constantin Brâncoveanu se face o dată cu prima sinteză de istorie națională a lui A.D.Xenopol⁴¹. În perioada când autorul scria această operă cu referire la istoria țării, informațiile despre perioada lui Brâncoveanu se limitau doar la unele cronicile editate în Magazin Istoric pentru Dacia de Nicolae Nălcescu și August Treboniu Laurian, Cronicile României de Mihail Kogălniceanu, precum și la volumele de documente externe publicate în colecția Hurmuzaki. Atenția istoricului român s-a îndreptat cu precădere asupra politicii externe a domnitorului deoarece cronicile interne ale vremii nu ofereau informații concludente asupra acțiunilor diplomatice desfășurate pe teritoriul țării noastre. În cuprinsul lucrării lui A.D.Xenopol conturarea imaginii voievodului, pornește de la neobișnuit de lungă domnie a lui Brâncoveanu, performanță în care istoricul vede o mărturie a dedicării politice a domnitorului și a aptitudinilor sale innăscute de conducător.

Istoricul străin care s-a preocupat cel mai mult de personalitatea și de epoca lui Constantin Brâncoveanu, a fost italianul Mario Ruffini care a urmărit în special influența italiană în societatea munteană din perioada voievodului.⁴² Autorul a urmărit cu mare atenție relațiile pe care le-a avut societatea românească cu statul italian în epoca lui Constantin Brâncoveanu și influențele pe care le-au lăsat cultura și arta italiană în lumea românească. Ceea ce este important de subliniat și care reliefează cel mai bine admirația istoricului Mario Ruffini față de cultura epocii, este faptul că acesta a comparat societatea lui Brâncoveanu cu perioada renașcentistă din Italia: „Cei douăzeci și șase de ani ai domniei voievodului pot fi comparați sub aspect cultural cu Renașterea noastră: găsim aceeași febrilă cercetare a vechilor cărți vestite în lumea ortodoxă și același spirit critic care presupune propriilor inducții faptele, chiar pe cele mai cunoscute pentru a le cerceta esența intimă”.⁴³

⁴⁰ Ibidem 40.

⁴¹ Andrei Busuiocianu, *Constantin Brâncoveanu în viziunea istoriografiei române și străine*, ediție coordonată de Paul Cernovodeanu și Florin Constantiniu, Editura Academiei Republicii Socialiste României, 1989, p. 8.

⁴² Mario Ruffini, *L'Influenza italiana in Valacchia ne'll epoca di Constantin-Vodă Brâncoveanu* (1688-1714), Milano, 1993, p. 110.

⁴³ Ibidem, p. 112.

Atunci când a făcut comparație între societatea brâncovenească și Renașterea italiană, istoricul Mario Ruffini a ținut cont și de diferențele existente între cele două state. Fenomene ca, apariția capitalismului, înflorirea artelor, nu corespund societății românești la care ne referim și de aceea analogia făcută de el nu poate fi acceptată de noi. Fiind atât de interesat de studierea și aprofundarea istoriei lui Constantin Brâncoveanu, Mario Ruffini rămâne fără îndoială unul dintre cei mai buni cercetători ai politicii externe a voievodului muntean, iar lucrarea căreia i-a dat naștere prin acest subiect, a însemnat cea mai importantă contribuție străină din perioada postbelică la cunoașterea epocii brâncovenești.

Un alt străin care a fost ambasador italian la curtea lui Brâncoveanu s-a numit Anton - Maria Del Chiaro Fiorentino, care a ilustrat în opera sa frumusețea Valahiei, inteligența domnitorului și dăruirea cu care conducea țara pe care a iubit-o ca nimeni altul. După cum scrie autorul în paginile cărții sale, Brâncoveanu era un geniu incomparabil⁴⁴ ce știa ca nimeni altul să gestioneze treburile țării.

În comparație cu A.D. Xenopol, care a fost preocupat să cerceteze mai mult politica externă, Nicolae Iorga a creionat în opera sa toate aspectele societății muntene din timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu. Prin talentul său literar, scriitorul a dorit să evidențieze personalitatea marelui domnitor Constantin Brâncoveanu. Marele istoric considera că la sfârșitul sec al XVII-lea și începutul sec al XVIII-lea în spațiul românesc s-au întrepătruns două influențe puternice din acea vreme: una pornind de la Constantinopolul sultanilor și care oferea un mare fast și alta venită din Franța lui Ludovic al XIV-lea care oferea frumusețea curții maiestose și aportul Orientului cu patriarhii, arhiepiscopii, predicatorii și cărturarii săi.⁴⁵ Referindu-se la cele două influențe și la aportul lor asupra domnitorului român, Iorga a conturat un portret ce va fi luat ca analiză de mulți istorici „Cel mai strălucit tip al acestei societăți noi, pașnică și supusă, dominată de o prudență excesivă când era vorba de a lua o hotărâre, târăgânând, negociind, revenind asupra hotărârilor până în cel din urmă moment, gata de se felicita că a întârziat și de a se căi că a greșit pasul și, totuși, setoasă de influență, de prestigiu, de dominație, visând dacă nu coroana bizantină (...) cel puțin o aureolă care ar putea să fie văzută de toți creștinii din Orient, este Constantin Brâncoveanu, a cărui domnie de un sfert de veac lasă să se vădească toate fețele personalității lui superbe și toate năzuințele variate ale societății care putea să se recunoască în el.”⁴⁶

Concluzii

Constantin Brâncoveanu a fost unul dintre domnitorii care au dus renumele poporului pe cele mai înalte culmi ale demnității. A transformat cultura românească într-un de referință. A fost ctitor de lăcașuri sfinte, a împodobit casa lui Dumnezeu și mai multe decât atât s-a adus pe sine împreună cu copiii din dragoste pentru Hristos. Sfântul Martir Constantin Brâncoveanu este model de urmat pentru conducători și pentru cei care vor cu adevărat să schimbe soarta unei țări și a unui neam.

⁴⁴ Anton-Maria Del Chiaro Fiorentino, *Revoluțiile Valahiei*, Iași, Viața Românească, 1929, p. 123.

⁴⁵ Nicolae Iorga, *Istoria românilor și a civilizației lor*, București, 1930, p. 190.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 191.

Bibliografie

1. Aniculoaie, diac George, *Mitropolitul și Domnul, ziditori de cultură ortodoxă*, în Ziarul Lumina de duminică nr 38 (460), anul 2014;
2. Anton-Maria, Del Chiaro Fiorentino, *Revoluțiile Valahiei*, Iași, Viața Românească, 1929;
3. Bărbulescu, Mihai, Denis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Corint, București, 2007;
4. Briciu, Alexandru, *Biserica Sfântul Gheorghe Nou, Hurezii Bucureștilor*, în Ziarul Lumina nr. 32 (454), anul X, 2014;
5. Brodner, Rodica, *Despre arginturile Sfântului Constantin Brâncoveanu* în Ziarul Lumina nr. 241 (2942), anul X, 2014;
6. Busuiocianu, Andrei, *Constantin Brâncoveanu în viziunea istoriografiei române și străine*, ediție coordonată de Paul Cernovodeanu și Florin Constantiniu, Editura Academiei Republicii Socialiste României, 1989;
7. Cernovodeanu, Paul, *Din corespondența diplomatică a lui Constantin Brâncoveanu* în *Revista arhivelor*, vol XLVII, nr 1, 1985;
8. Crasnean, George, *Altfel despre Hurezi și Sfinții Brâncoveni*, în *Lumea Credinței*, nr.87, septembrie 2014;
9. Cernovodeanu, Paul, *Din corespondența diplomatică a lui Constantin Brâncoveanu* în *Revista arhivelor*, vol XLVII, nr 1, 1985;
10. Giurăscu, Constantin, Nicolae Dobrescu, *Documente și registre privitoare la Constantin Brâncoveanu*, București, 1907;
11. Greceanu, Radu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod*, editată de A Ilieș, Editura Academiei, 1970;
12. Ionescu, Ștefan; Panait, Panait I, *Constantin Vodă Brâncoveanu: Viața. Domnia. Epoca*, București, 1969;
13. Iorga, Nicolae, *Istoria românilor și a civilizației lor*, București, 1930;
14. Idem, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol II, Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, București, 1932;
15. George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, vol I, Editura București, 1969;
16. Alexandru, Odobescu, *Însemnările de taină*, publicate în *Revista română*, în 1861, text reluat în *Opere*, vol II Editura Academiei, 1967;
17. Mărculeț, Ștefan, *Ctitoria brâncovenească din Ocna Sibiului*, în *Ziuarul Lumina*, nr.41 (483), anul X, 2014;
18. Ruffini, Mario, *L'Influenza italiana in Valacchia ne'll epoca di Constantin-Vodă Brâncoveanu(1688-1714)*, Milano, 1993;
19. Sebastian, Episcopul Slatinei și Romanașilor, „*Leagănul*” *Sfântului Constantin Brâncoveanu* în Ziarul Lumina, nr. 39 (461), anul X;
20. Șerban, Constantin, *Constantin Brâncoveanu*, Editura Tineretului, București, 1969;
21. Tahsin, Gemil, *Considerations sur les rapports politiques roumano-otomane au XVII-esiecle*, în *Revue Roumaine d'Historie*, XV, 1976;

22. Watson, R. W. Seton, *A History of Roumanians, from Roman times to the complectics of unity*, Cambridge, 1934;
23. Xenopol, D., *Istoria românilor în Dacia traiană*, vol VIII, ed a III-a, Editura Cartea Românească, București 1929.